

‘Mevrouw Exter’, zoals we haar noemden

Beste Esmée F.,

Op verzoek van ‘onze’ Esmee geef ik graag een impressie van het leven van je oudtante in de periode 1969-1980, toen wij bij haar inwoonden op de bovenverdieping van Palestrinastraat 6. Het was eigenlijk een soort ‘samen apart’ in hetzelfde huis en dat ging al die jaren zonder problemen, want mevrouw Exter was een aardig mens met humor.

In 1969 wilden Myrthe en ik gaan trouwen en via een vriendin hoorden we dat er een verdieping vrij zou komen in de Palestrinastraat. Ik maakte telefonisch een afspraak – dat was in juni van dat jaar – en we gingen op bezoek samen met Myrthe d’r ouders. Haar moeder dacht, dat dat vertrouwen zou wekken bij een oudere dame.

De kennismaking verliep voorspoedig en mevr. Exter bracht ons naar boven voor een bezichtiging. De verdieping werd op dat moment nog bewoond door een gezin met inmiddels drie kleine kinderen. Die waren er echt uitgegroeid en zouden met een maand vertrekken. Voor ons was het prima, twee grote kamers en twee kleine met een lange gang ertussen en links en rechts ervan twee rommelhokken, waarvan er een als keukentje dienst deed.

In die lange gang hingen kleine schilderijtjes aan de muren in een nogal hoekige, confronterende stijl: Christussen met doornenkroon, zwarte kruisen en primaire kleuren met wat leek ‘jaren 30’ symboliek. Ze waren van de hand van meneer Exter. Ook van hem was een getypt lijstje met huurvoorwaarden met onder andere de bepaling, dat deze kunst altijd moest blijven hangen. Dat deed ons wel even slikken, want ze waren uitgesproken lelijk en hadden een bijzonder onaangename uitstraling. Meneer Exter zelf echter kon daar niet meer toe bijdragen. Hij was een paar jaar daarvoor overleden.

De rest van het huis, de verdieping waar mevr. Exter zelf woonde, had ook een heel eigen sfeer. Meneer had zichzelf als kunstenaar beschouwd en de woning een ‘artistieke’ uitstraling gegeven. De porte-brisée tussen de voor- en achterkamer was dof koffiebruin met op de panelen van de grote schuifdeuren vlekken van goudverf. Deuren in de gang waren Chinees rood en mosterdgeel. Op het plafond in de keuken had hij wie weet hoelang geleden met olie verf een hemel geschilderd met wolken, een maan en sterren en ook een vlucht zwanen, nu wat vervaagd. In de hoek links naast het raam was een grote plaat hardboard tegen de muur bevestigd om een vochtplek te verbergen. Daar had hij een dicht woud van groene halmen op geverfd met hier en daar een vlekje rood, geel – ik dacht een grasveld met bloemen, een poging tot impressionisme, maar mevr. Exter noemde het ‘het bos’. *“De zwanen vliegen naar het bos,”* zei ze soms met een half lachje. Ik had de indruk, dat ze wel bewondering had gehad voor de fantasie van haar man. Wat hij wél had gekund was boetsen. Op de overloop, onderaan onze trap hing haar koekoeksklok en daaronder stond op een hoge driepoot het kale hoofd van een oude man, levensecht en daardoor een beetje eng. Het was een kop in klei van Exters vader.

Tegen het eind van de kennismaking, toen we het verder al met elkaar eens waren, vroeg mevr. Exter, *“Hoe oud denken jullie dat ik ben?”* Zelf was ik toen 23 en in mijn ogen was ze behoorlijk oud, dus ik opperde: *“72?”* Daar moest ze om lachen. *“Ik ben al 82,”* zei ze. We hadden verteld, dat we de woning eerst flink zouden gaan opknappen en ze wilde maar zeggen, dat we daarmee wel een risico namen. *“Ik ben net als de jutteperen,”* was een van haar wijsheden, *“die hebben ook hun tijd gehad.”*

De hele maand augustus waren we bezig met muren en plafonds afsteken en schilderen en Myrthes vader, die timmerman was, toverde het achterkamertje boven mevr. Exters keuken om in een echte keuken met in een hoek ook nog een douchecel. Mevrouw Exter vond het allemaal prachtig en toen het zo'n beetje klaar was, zag ze zelf ook wel dat die schilderijtjes er niet meer bij pasten, dus dat probleem was opgelost.

Zolang haar man nog leefde, waren zij de voorkamer boven als slaapkamer blijven gebruiken. Onze voorgangers hadden dus niet de hele verdieping tot hun beschikking gehad en elke avond kwamen de Exters de trap op om naar bed te gaan en dan moest het natuurlijk stil zijn. Maar na Exters dood had mevrouw op een gegeven moment haar bed beneden neergezet, in haar eigen voorkamer. Die kamer was wel speciaal.

Boven de schoorsteenmantel, schuin in de hoek naast de porte-brisée, hing een grote, oude spiegel met van dat verweerde glas en ervoor stond een penduleklokje met een vergulde putto erop. Tegen de muur stond haar bed en vooraan bij het raam aan de straat stond een oud vitrinekastje, stijl Louis Seize, met allerlei van haar 'schatten' erin uitgestald. Links daarnaast waren de deuren van het balkon. De daaraan grenzende muur ging volledig schuil achter reusachtige schilderijen, die in twee rijtjes van drie en vier tegen de wand geleund stonden. Exter had daarvoor speciaal de grootste maat hardboard platen laten bezorgen en er zijn fantasieën en fobieën in sprekende kleuren op uitgeleefd. Een ervan heette "Het Gele Gevaar". In een geel, woestijnachtig landschap en omringd door wilde dieren stond voor een grot een naakte vrouw, ook geel, met een kris in haar hand, waar bloed afdroop. De kinderlijke manier waarop ze was afgebeeld, wekte de indruk dat Exter detailkennis van bepaalde aspecten van het vrouwelijk lichaam had gemist.

Mevrouw Exter heeft ons die schilderijen wel eens laten zien en ze vertelde erover, of ze de gewoonste zaak van de wereld waren. Ze was er heel vertrouwd mee en als ze na een tijdje op een schilderij was uitgekeken, schoof ze een ander naar voren, alsof het een decorstuk was. Behalve om te slapen, gebruikte ze de voorkamer verder nauwelijks. De meeste tijd bracht zij door in de keuken bij haar kanarie, die ze daar los liet vliegen en 's middags verhuisde ze naar de achterkamer om in haar makkelijke stoel een dutje te doen. Na het avondeten keek ze daar TV.

Die kamer was nogal donker, doordat het daglicht er binnenviel via een inpandig, overdekt balkon en omdat ze de schuifdeuren naar de voorkamer – de zonkant – meestal dicht hield. Tegen de achtermuur stond een donkerrode driezitsbank en daarboven hing een grote fotolijst met een foto van mevr. Exter zelf, toen ze, ik denk, in de twintig was. Ze had opgestoken haar met krulletjes, droeg een witte blouse en een lange rok en ze zat op een sofa met een stuk of negen schoothondjes om haar heen. Die foto stamde nog uit de tijd van haar eerste huwelijk met caféhouder en hondenfokker Bron Vos.

De achterkamer was ook de plek, waar mevr. Exter haar bezoek ontving. Dat waren in de eerste jaren van ons verblijf een broer van haar en een schoonzus, weduwe van een andere broer (althans, dat heb ik altijd gedacht). Die kwamen op zondag op de thee en soms bleven ze ook eten. Dan stond er een dag van tevoren een pan met sudderlapjes uren te pruttelen op het oliestelletje op de aanrecht in de keuken. Mevr. Exter noemde die '*de rechtbank*', wat wij wel grappig vonden. Later ontdekte ik dat het woord oorspronkelijk "aanrichtbank" luidde; de een koos daarvan de eerste twee lettergrepen, een ander de laatste twee en dan rest nog de vraag, is het 'het' of 'de' aanrecht?

Bij de thee presenteerde mevr. Exter wat lekkers en broer, altijd op z'n zondags in een ruimvallend, lichtgrijs kostuum, rookte er met veel genoegen een bolknak bij. Hij had

een vrolijk humeur en wekte de indruk, dat hij zich graag een beetje door zijn zusje liet verwennen. En ze maakten het gezellig samen. Met z'n drieën zaten ze bij elkaar bij de gaskachel te kletsen en te lachen. Daar had mevr. Exter ook een eigen woord voor. Als iets helemaal in orde en naar haar zin was, noemde ze dat *'appieknoedeltje'*.

Maar na enkele jaren overleed broer en toen ging mevr. Exter op zondagmorgen voortaan met schoonzus naar een kerkbijeenkomst in een schoolgebouw in de Witte de Withstraat. Daarvan kwamen ze dan samen terug, schoonzus bleef eten en ging pas 's avonds weer naar huis. Ze woonde in de Chasséstraat bij de hoek van de Krommert. Een enkele keer werden ze na de dienst thuisgebracht door een man. Toen die zich aan mij voorstelde, vertoonde hij een onverwachte hartelijkheid, alsof we elkaar van vroeger kenden en elkaar nu na jaren weer tegenkwamen, een beetje als een vreemde hond die kwispelend op je afkomt in de hoop dat je hem eens lekker achter zijn oren krabt. Hij was 'de herder', althans zo noemden zij hem.

Ander bezoek, minder frekwent, was van een nicht uit Apeldoorn, Jopie. Soms nam die haar familie mee en dat doet me veronderstellen, dat zij jouw oma moet zijn geweest en dat jij bij een van die bezoeken onze Esmee ontmoet hebt. Jopie was ook degene, die toen mevr. Exter in 1980 overleden was, samen met een zoon de woning heeft uitgeruimd. Met haar heb ik toen in overleg met de huisbaas de overdracht van de huur geregeld, zodat wij er konden blijven wonen, zij het maar een paar maanden, want in februari 1981 verhuisden wij naar de woning beneden en kwam de vriendin, die ons in 1969 getipt had, zelf in het huis van mevr. Exter te wonen. Zij nam ook haar telefoonnummer over, omdat ze dat zo'n mooi nummer vond en dat heeft ze na ruim 40 jaar nog steeds.

In september 1969 waren wij klaar met de renovatie en op 14 oktober trouwden we. Onze vriendin verzorgde de trouwfoto's, ook 's avonds tijdens de receptie en daar kwam mevr. Exter ook naartoe. Mogelijk ben jij in november 1980 bij haar begrafenis geweest, maar je zult waarschijnlijk geen duidelijk beeld meer hebben van hoe je oudtante er uitzag. Daarom sluit ik een paar foto's van haar bij, die op de receptie genomen zijn. Zij was toen kort daarvoor 83 geworden.

Ruim vier jaar later werd Esmee geboren. Die ging als peuter af en toe zelf naar beneden om naar het pietje te kijken en mevr. Exter vond haar 'bezoekjes' heel leuk. Als Esmee bij ons door het huis en over de gang rende, maakten we ons wel eens zorgen, of mevr. Exter daar geen last van had, maar toen we het haar een keer vroegen, reageerde ze tegenovergesteld. Van ergernis was geen sprake. Als ze die snelle voetjes hoorde, dacht ze: *'Hoor dat kind toch eens lekker hollen.'* Ze was er eerder jaloers op.

In die tijd had mevr. Exter een vaste hulp. Die kwam een ochtend in de week en Esmee wachtte haar altijd op volgens een vast ritueel. Om te voorkomen, dat onze kat het pietje zou vangen, had ik het open trapgat versperd met kippengaas van de balustrade tot het plafond. Van een anderhalve meter hoge, houten fotolijst van meneer Exter had ik een best aardige deur weten te maken met in het open gedeelte een hekwerk van tochtlatjes. Die hielden niet alleen de poes tegen, maar voorkwamen ook, dat Esmee van de trap zou rollen. Elke avond, voor ze naar bed ging, legde mevr. Exter de koekoek onderaan de trap het zwijgen op. 's Morgens trok ze de ketting ratelend omlaag en Esmee keek toe door de spijltjes. Als de hulp arriveerde, riep die *"Oehoe"* van beneden. Ze zwaaide naar Esmee en samen riepen ze nog eens *"Oehoe, oehoe"*. Zo werd de hulp 'mevrouw Oehoe'.

Maria de Lijn, Amsterdam, 28 sep 1886 – ca. 16 nov 1980
Mevrouw Exter, op 14 oktober 1969, 83 jaar

Met verjaardagen kwamen we wel bij elkaar om een taartje te eten, zij bij ons en wij bij haar. Ook Myrthes moeder kon goed met haar opschieten en ging altijd even bij haar langs als ze bij ons kwam. Voor de rest bewaarden we een gepaste afstand, want mevr. Exter was erg 'op zichzelf'. Ze wilde haar eigen gang kunnen gaan en bemoeide zich nooit met wat er boven haar hoofd gebeurde. Ze vroeg ook nooit om hulp voor wat dan ook, maar probeerde zelf haar huiselijke problemen op te lossen. Alleen, toen haar pietje een keer uit de keuken ontsnapte en bij ons boven in de gang rondfladderde – met aandacht gevolgd door onze kat – hoorden wij haar bij de trap roepen, "*Meneer, meneer!*"

Het eind van het jaar gaf aanleiding om iets samen te doen. In de namiddag van kerstavond en op oudejaarsdag vroegen we haar bij ons boven op de thee. Dan gingen de kaarsjes aan en met Esmee zongen we dan een paar kerstliedjes. Ik maakte ook een keer een kerstengel voor haar; die kreeg een plaatsje op haar TV. Dat soort attenties kon ze erg waarderen. Dan zat ze stilletjes te glunderen en was het helemaal '*appieknoodeltje*'.

Hoewel we ruim elf jaar bij haar ingewoond hebben, wisten we maar weinig over haar vroegere leven. Mevr. Exter verkeerde vooral in het heden en het was maar zelden, dat ze het met ons over vroeger had. Zo heb ik bijv. geen idee, hoe zij na de dood van haar eerste man aan meneer Exter is gekomen en wanneer. Ze had het wel eens over hem, maar nooit in de persoonlijke sfeer. Dingen die hij in het huis aangebracht had en zijn schilderijen, maar hoe hij aan de kost was gekomen bleef een gesloten boek. Vetpot was het in ieder geval niet geweest, begreep ik.

Later ontdekte ik, dat in dit dubbele bovenhuis in de Palestrinastraat de dichter Gerrit Kouwenaar geboren is. Diens ouders, David en Jeltje, waren in 1917 getrouwd en woonden op dit adres, toen in 1918 hun eerste kind geboren werd. Gerrit, van 1923, is er opgegroeid en woonde op latere leeftijd om de hoek, in de Jacob Obrechtstraat N° 12 tot zijn dood in 2014. Zijn vader was journalist en later redacteur van de Nieuwe Rotterdamsche Courant, NRC. Het gezin verhuisde in 1930 naar de Johannes Verhulststraat, maar wie daarna op Palestrinastraat 6-bv kwamen te wonen, heb ik niet kunnen vinden. Ik ben er altijd van uitgegaan, dat de Exters er al woonden toen de oorlog uitbrak, maar vond daarvan geen bevestiging, want meneer heeft in de archieven nauwelijks sporen nagelaten. Het enige dat ik over hem kon vinden, was dat hij in oktober 1911 werd ingeloot voor militaire dienst. Hij was toen kantoorbediende en klein van stuk. Met enige goede wil haalde hij de 1 meter 60. Voluit heette hij Jacobus Josephus Nicolaas Exter.

Zijn vader, Jacobus Exter, was op z'n 28e getrouwd in Nieuwer-Amstel, op 13 feb 1890. Als beroep gaf hij op 'winkelier', maar wat voor winkel hij had staat er niet bij. Zijn vrouw, Paulina Antonetta Wiegel, ruim zes jaar jonger, schonk hem op 1 okt 1892 deze zoon en in 1896 en 1898 ook nog twee dochters. ¹⁾

Exters vader, die ons telkens als wij langs liepen, met zijn klei-ogen aanstaarde, sleet zijn laatste levensjaren in Heiloo. Hij werd 80 en overleed daar op 25 feb 1942.

Het nieuws van den dag

06-05-1918

¹⁾ Dat ontdek ik nu net pas en dat maakt mijn aanname – zie pag. 2, laatste alinea – dat '*schoonzus*' weduwe was van een broer van mevr. Exter twijfelachtig. Ze zou ook een zuster van meneer Exter geweest kunnen zijn! Dat had ik mij nooit gerealiseerd. Ook zij was nogal klein uitgevallen.

Over mevr. Exters eerste man, Bron Vos, kregen we evenmin veel te horen. Die grote foto boven de bank met al die hondjes en de jonge uitvoering van mevrouw zelf maakte natuurlijk wel nieuwsgierig, maar daar bleef het bij. 'Bron', zoals ze hem noemde, had een Grand Café gehad, ergens bij de Muiderpoort. Hij was een hondenliefhebber geweest en hij was jong gestorven. Dat was het zo ongeveer. Af en toe kwam hij nog wel eens ter sprake, maar het voegde weinig toe.

Dat veranderde, toen mevr. Exter in november 1980 overleden was. Nicht Jopie kwam met een schokkende onthulling. Mijn schoonmoeder had in die periode veel contact met haar, omdat er zowel door ons als door Jopie veel te regelen viel. Toen ze een keer tegen Jopie zei, dat ze mevr. Exter zo'n aardig en vriendelijk mens had gevonden, lachte die schamper en zei: *'Nou, vergis je niet, ze heeft wel haar eigen man vergiftigd!'* Wát?!

We wilden het niet geloven, we konden het ons niet voorstellen, maar in de familie leefde een sterk vermoeden, dat Brons plotselinge dood niet geheel natuurlijk geweest was. De dokter heeft indertijd blijkbaar niets verdachts opgemerkt, want voorzover ik weet had het voor de weduwe Vos geen justitiële consequenties, anders had het verhaal de krant wel gehaald, want Bron was een vrij bekende figuur.

Als het al op een grond van waarheid berust, blijft het gissen naar het motief. Toen ze in 1905 trouwden, was hij 25 en zij 18. Hij overleed eind 1934, 55 jaar, dus ze waren al dertig jaar samen. Wat kan er dan gebeurd zijn? Had hij een liefde, of was zij op haar 48e bezweken voor de charmes van een ander – toch niet Exter? – en wilde zij van hem af? Achteraf zou ik zeggen, *'heel onwaarschijnlijk,'* maar misschien speelden andere emoties een rol, want het is niet altijd, *'Waer werd oprechter trouw dan tusschen man en vrouw ter weereld oit gevonden,'* zoals Vondel zong.

We woonden heel prettig op onze bovenetage, maar toen mevr. Exter eenmaal de 90 was gepasseerd, begonnen we toch naar andere woonruimte uit te kijken. Koop was nog betaalbaar – een heel huisje in de Kerkstraat, f 22.000 – al moest daar erg veel aan gebeuren. Daar had je vier 2CVs ²⁾ voor. Wat het toenmalige CBH ons aanbood, was van zodanige kwaliteit, dat elke animo tot verhuizen ons verging en achteraf, gelukkig maar.

Er bleef wel aanleiding tot zorg, zeker als mevr. Exters gezondheid in het geding was. Het verbaasde ons eigenlijk, dat ze haar boodschapjes altijd nog zelf kon doen – dat wilde ze per se – en dat ze de twee lange trappen nog zonder hulp op en af wist te komen. Maar op een dag kwam ze thuis met bebloede handen. Ze was bij het oversteken bij café Gruter op de hoek van de Obrechtstraat gevallen en ze had diepe schaafwonden. Het zag er niet goed uit en ik stelde voor haar naar de EH bij de 2e Helmersstraat te brengen. Ik belde een taxi en in afwachting daarvan gingen we vast naar beneden. Samen stonden we in het portiek en mevr. Exter keek af en toe om het hoekje om te zien of er al een auto de straat in kwam. Toen het zover was, boog ze te ver voorover en verloor haar evenwicht. Ze greep zich nog vast aan de muur, maar daardoor zwaaide ze half in het rond en in een flits viel ze ruggelings op het trottoir, drie stoeptreden lager. Het was echt een doodsmak en ik stond even verstijfd van schrik, maar op datzelfde moment stopte de taxi voor de deur. Ik heb haar vlug overeind geholpen en in de taxi gezet. De chauffeur keek enigszins verbouwereerd toe, maar bracht ons snel naar de EH. Daar werd ze direct onderzocht en behandeld. Haar handen werden verbonden en de val had – afgezien van blauwe plekken – gelukkig geen kwalijke gevolgen gehad. Dezelfde avond nog werd ze thuisgebracht en na een maand was ze er wel weer overheen. Klagen deed ze trouwens nooit.

²⁾ '2CV' is de afkorting van Citroën 'deux chevaux', 2 pk, de indertijd populaire 'lelijke eend'.

Het was de gewoonte dat ik aan het begin van de maand de huur kwam betalen. Dan kreeg ik in de keuken een kopje thee en bespraken we de lopende zaken, Esmee, lekkende leidingen, onze kat, die als hij de kans kreeg, naar beneden sloop en dan voor haar keukendeur stil zat te wachten tot hij langs haar benen naarbinnen kon glippen voor een kanariesafari.

Ook was er vaak aanleiding om het over de keuken zelf te hebben. Dan vertelde zij met een lachje nog eens over de fantasie van haar man, hoe hij ertoe gekomen was de keukenkastjes onder de rechtbank diep-donkerrood te verven, de keukendeur en de balk boven de schouw warm mosterdgeel en de hemel met de zwanen op het plafond. In de keuken was zij helemaal thuis, maar op een keer, toen ik dat opmerkte, reageerde zij onverwacht stuurs. Ze vond het helemaal niet mooi, zei ze. Het was een armoedje. Huh? Mijn mond viel haast open. Wat was er aan de hand? We waren tien minuten verder, voor ze het wou uitleggen.

Vanaf het begin hadden wij erg veel verf aan onze verdieping gespendeerd. Soms woonden we voor en sliepen we achter en na een paar jaar waren we dat beu en dan keerden we de boel om. De ene keer plakten we rauhfaser op de muren. Later verfden we dat donkerbruin, het plafond parelgrijs en de kamerdeur aquamarijn en als we daarvan dan depri dreigden te raken, moest alles weer licht en wit en naturel. Nu hadden we net weer zo'n project achter de rug, want we kregen gezinsuitbreiding.

Mevr. Exter bleek zich door onze interieurvlijt geleidelijk wat achtergesteld te zijn gaan voelen. *'Die mensen'*, zoals ze ons placht aan te duiden, maakten het maar mooi en zij zat haar halve leven in de ouwe troep. Ze was gewoon een beetje jaloers.

– *'Maar waarom hebt u dat dan nooit gezegd?'* vroeg ik. *'Ik dacht juist dat u het prachtig vond.'* Dat was dus niet zo. Het was voor het eerst dat ze dat liet blijken.

Toen heb ik haar hele keuken geschilderd. Voor het houtwerk kozen we de kleuren lichtcrème en lichtblauw, de kleur van het smalle tegelrandje, dat als een lint de keuken rondging. Eerst alles afsteken. De maan en de sterren, de wolken dwarrelden naar de grond en de zwanen, moegevlogen, streken eindelijk neer. Toen het plafond drie keer en de muren en de schouw twee keer strijken en rollen met gebroken wit voordat het dekte. Mevr. Exter kwam af en toe even kijken en klaarde zelf ook helemaal op.

Een vraag die tot het eind bleef rondzingen was, *"Wat wilt u ervoor hebben?"* Tja, wat moet je vragen aan iemand met wie je een thuis deelt, die zo oud is en die alleen aow heeft? Ik vond het gênant. Je gaat niet de marktprijs vragen en je gaat ook niet een willekeurig laag bedrag noemen, want dat is ook gênant. Dan kun je net zo goed niets vragen en dat heb ik gedaan. *"Niets,"* zei ik dan, *"U hoeft er niets voor te betalen. Ik doe het gratis voor u."* Maar dat wou ze niet. *"Nou, dan geeft u gewoon wat u het waard vindt. Het maakt mij niet uit wat. Ik vind alles goed."* Dan liep ze mokkend weg om het later nog eens te proberen.

Na drie weken was het klaar. Het houtwerk had ook nog een week gevergd. Het grote schuifraam boven de aanrecht en het rode hout eronder waren nu crème, de kastdeurtjes lichtblauw, evenals de schouw. Alleen de keukendeur met twee ruiten panelen van geribbeld glas mocht zijn mosterdgele kleur houden. De glazenkast in de hoek bij de deur was nog het meeste werk. De zijwand ervan was van kraalhout met grote kieren tussen de delen. Die heb ik allemaal met m'n vinger dichtgeplamuurd. Twee grote tubes gingen erin, maar het eindresultaat was prachtig strak.

Dat werd wel even gevierd en ze gaf me 250 gulden. Dat was ruim de maandhuur, dus een paar weken later kreeg ze ze weer terug. Iedereen blij, ook schoonzus en 'de

herder', die al snel langskwamen om de nieuwe keuken te bewonderen. Lang zou de vreugde echter niet meer duren, hooguit nog een jaar, geloof ik. Wat me wel stak, was dat later de nieuwe bewoners, onze vrienden, de glazenkast rücksichtslos kaal krabden. Blank grenen vonden ze mooier, met kieren en al.

De wereld onder ons was intussen veranderd. Van de benedenwoning was de huurster overleden en de vier mannen die op kamers bij haar inwoonden verlieten een voor een het pand. De laatste was een knorrige, oude vrijgezel, meneer Paayens, die slecht ter been was en de dag doorbracht met jenever halen en jenever drinken en dreigend met zijn stok zwaaien naar spelende kinderen, als ze onder zijn raam teveel lawaai maakten, of in het portiek speelden. Waarschijnlijk had hij de huurbetaling overgenomen, want de huisbaas maakte geen aanstalten om hem eruit te zetten. Niet veel later echter kreeg hij een hartaanval en werd in een tehuis geplaatst.

Ik heb de huisbaas toen een brief geschreven en gevraagd of ik in aanmerking kon komen voor de woning met als argument onze recente gezinsuitbreiding. Ik kreeg er geen reactie op en de benedenwoning bleef maandenlang leegstaan.

Op een dag werd er om de hoek in de Obrechtstraat een huis gekraakt. Het was een hele rel, want de krakers waren nogal agressief en gooiden spullen van het balkon op 1 hoog op straat en naar de inmiddels gearriveerde politie. Dat haalde het ochtendblad en dezelfde middag werd er bij ons aangebeld en toen ik de deur opentrok, stapte er een grijze heer binnen, die zonder enige inleiding omhoog riep: *"Wilt u het nog hebben?"*

Het bleek de huisbaas en nadat we van onze verbazing bekomen waren, gaf hij ons meteen een rondleiding door de woning. Het is nauwelijks voorstelbaar wat een oude vrouw en een jarenlang wisselende stoet van eenzame mannen op kamers met een huis kunnen doen. Bovendien stond er 10cm water in de kelder, maar dat beloofde de huisbaas te zullen verhelpen. Het maakte dat we in eerste instantie niet enthousiast waren, maar bij nader inzien begrepen we, dat we deze kans niet konden laten lopen en we huurden het.

Terwijl we de woning beneden aan het opknappen waren – de inrichting duurde nog tot februari 1981 – bleven we boven wonen. In september 1980 vierde mevr. Exter haar 94e verjaardag in goede gezondheid, maar een maand later werd ze verkouden en kort daarop moest ze worden opgenomen in het Lucas Ziekenhuis, nu het OLVG-West. Het werd al snel duidelijk, dat ze niet meer beter zou worden. Ze had er geen zin meer in.

In het ziekenhuis heb ik haar nog een paar keer opgezocht. Ze had het infuus uit haar hand getrokken en de verpleging had dat na twee of drie keer maar zo gelaten. Bij mijn laatste bezoek, 's avonds, zat ik aan haar bed en ze zei, dat ze blij was dat wij nu een huis hadden. Nu we haar niet meer nodig hadden, kon ze rustig sterven.

– *"Maar we blijven toch dichtbij,"* zei ik, *"in hetzelfde huis. Als er wat is, zijn we zo bij u."*

Ze schudde haar hoofd. *"Nee, het is goed zo. Ik heb geen zin meer in nieuwe mensen."*

De jutteperen werden er ook weer bijgehaald. Ze was helder en vastbesloten.

Na het weekend hoorden we dat ze was overleden.

ADDENDUM

Trouwreceptie Ronald Langereis – Myrthe Akkerman, 14 oktober 1969
Mevr. Exter feliciteert de bruid, haar nieuwe huurster

Maria de Lijn

werd geboren op 28 sep 1886 in Amsterdam, Noorderstraat N° 36, bij de Vijzelgracht.

Haar ouders,

- Johannes Albertus Hen(d)ricus **de Lijn**, Amsterdam, 1 apr 1857, boekbinder / miliciën,
 - Immetje Wilhelmina **Been**, Amsterdam, aug 1857 (dag onbekend), († ca. 11-10-1941)
- trouwden in Amsterdam, op 16 aug 1881 en kregen 5 kinderen.

Maria had aanvankelijk twee oudere broers,

de Lijn	Joh ^l Albertus	Amsterdam	1 apr 57
Been	Immetje Wilhelmina	Amsterdam	aug 57
de Lijn	Jan Michel	Amsterdam	17 feb 82
"	Dirk Marinus	"	12 mei 84
"	Maria	Amsterdam	28 sept 86

Noorderstraat 36, Amsterdam, van 16 nov 1881 tot juli 1888

- Jan Michel, Amsterdam, 17 feb 1882, genoemd naar grootvader van vaderszijde,
 - Dirk Marinus, Amsterdam, 12 mei 1884, idem van moederskant,
- en na haar werd op het adres Kinkerstraat 23 een tweeling geboren,
- Hen(d)ricus Johannes, Amsterdam, 4 dec 1888,
 - Dirk Marinus, idem, kreeg de naam van zijn oudere broer die jong was gestorven.

de Lijn	Johannes, Albertus, Hendricus	hoofd	April '57
Breen	Immetje Wilhelmina	vrouw	Aug '57
de Lijn	Jan, Michel	Moeder	17 Feb '82
"	Maria	dochter	28 Sept '86
"	Henricus, Johannes	Moeder	4 Dec '88
"	Dirk. Marinus	"	4 " '88

Kinkerstraat 23, n^o juli 1888

- [Jan Michel de Lijn](#) was toen hij in 1903 trouwde schilder. Hij moet de broer geweest zijn, die begin jaren 70 met schoonzus op bezoek kwam. Hij was weduwnaar van Theodora Maria Buis († ca. 3 juni 1957, 73 jr).
- [Hen\(d\)ricus Johannes de Lijn](#) trouwde in 1915 met Maria Susanna Maas en was toen barbier. Hij stierf op 15 mrt 1943 in Nieuwveen ZH, terwijl zijn vrouw in Amsterdam woonde. Misschien was hij door de bezetter tewerkgesteld? – zie ook pag. 14 onderaan.
- De eerste [Dirk Marinus de Lijn](#) ontbreekt al in bovenstaande adreslijst van de Burgerlijke Stand. Hij moet vóór juli 1888 (de verhuizing) overleden zijn.
- Van de jongere [Dirk Marinus de Lijn](#) vond ik alleen een registratie van de loting voor de militie. Op de datum van de beslissing, 20 dec 1907 (vrijgesteld wegens broederdienst), was hij barbier en woonde hij in Hengelo. Verder ontbreekt elk spoor.

Toen [Maria](#) 12 jaar was, werd zij 33 dagen, van 24 nov tot 27 dec 1898, verpleegd in het Buitengasthuis. Dit ziekenhuis stond op de plaats van het oude Pesthuis van de stad op de plek, waar in de jaren 70 nog de EH post was, waar ik mevr. Exter na haar val naartoe heb gebracht. Volgens [Wikipedia](#) was dit oude ziekenhuis in 1898 al buiten gebruik en vervangen door het in 1891 iets zuidelijker verzezen Wilhelmina Gasthuis. De oude naam zal nog enige tijd in gebruik zijn gebleven. Wat [Maria](#) mankeerde staat niet vermeld. Volgens de [administratie](#) woonde het gezin [De Lijn](#) in die tijd op Govert Flinckstr. 45 - 2hg.

1e Huwelijk

Op haar 18e trouwde [Maria](#) op 23 mrt 1905 in Amsterdam met [Bron Vos](#), een 25-jarige 'bierhuishouder', [geboren in Groningen](#) op 30 mei 1879.

De jaren voor WO I moeten de mooiste van haar leven geweest zijn. Bron was eigenaar of uitbater van 'Café [Muiderpoort](#)', dat met een terras aan het Alexanderplein lag, recht tegenover de oude [Muiderpoort](#) zelf en via de brug naar de Mauritskade ook vlakbij het [Tropenmuseum](#). Het was blijkbaar een populair trefpunt en diverse verenigingen maakten gebruik van het feest- en vergaderzaaltje. De zaak bloeide, geld stroomde binnen en in een advertentie voor een dagmeisje in 1906 kun je de uitgelaten stemming bij "de jongelui" bijna proeven. Later werden de teksten wat formeler. Bron leefde zich intussen ook uit in zijn hobby, zijn [Duitse dog](#), en hij wilde ook wel eens gaan [kegelen](#) en haalde een 8e prijs bij de vrijebaanwedstrijd. Met zijn hond liep hij de tentoonstellingen af

De courant
19-09-1907

Een net Meisje gevr., bij jongelui, Café Muiderpoort, Alexanderpl. 6, bij de Muiderpoort, **BRON VOS.**

en daardoor raakte het café na een aantal jaren wat op de achtergrond. Na 1912 kom ik geen advertenties voor het café meer tegen in Amsterdamse kranten, maar één in de Gooi- en Eemlander. Hij had het café blijkbaar nog wel, maar om honden te kunnen fokken was hij naar Hilversum verhuisd, getuige deze ad in dat blad van 4 mrt 1914.

TE KOOP
DUITSCH E DOGGEN,
6 weken oud, moeder Cirona, vader Nestor, winner van vele eerste prijzen in binnen- en buitenland, twee kampioenschapsprijzen 1913, en prima stamboom.
BRON VOS, Geuzenweg 10, Hilvers.

WO I zal een moeilijke periode voor hem zijn geweest, want er heerste toen grote armoede in het land en in de steden werd honger geleden. Desondanks opende hij in 1916 een café in Amsterdam, café [Passage](#), (Korte) Nieuwendijk 37. Dat bestond een aantal jaren – een ad uit 1922 voor een [cafépianist](#) – en werd misschien gerund door **Maria**, want Bron had zijn handen vol aan het fokken van Duitse doggen en alles wat daarmee samenhang.

In 1923 staan het café en het telefoon-nummer echter op een andere naam en komt Bron Vos ook niet meer voor in Hilversum. Zijn doggen blijft hij aanbieden, maar onder nummer.

Het volk : dagblad voor de arbeiderspartij
22-04-1926

Waarschijnlijk was hij toch boven het café blijven wonen. In 1926 heropent hij het onder eigen naam, maar zonder telefoonaansluiting. Een dag later plaatst hij een ad voor een [buffetjuffrouw](#).

Weet U het al dat **Bron Vos** a.s. Zaterdag weer zijn nieuw gerestaureerd
CAFE-CONCERT
opent? Nieuwendijk 37, Amsterdam.

Had **Maria**, inmiddels bijna 40, geen zin meer om achter de bar te gaan staan? Over haar betrokkenheid bij het café en de honden valt niets te vinden. Ging zij met hem mee, als hij op reis ging voor een tentoonstelling, of als hij ergens als keurmeester gevraagd was? Aanvankelijk beperkten zijn activiteiten zich tot Nederland, maar vanaf halverwege de jaren 20 heeft hij ook internationaal naam gemaakt en reist hij naar Duitsland, België en [Engeland](#). Dat valt niet te combineren met een café. Een jaar later zet hij het [café te koop](#), maar vreemd genoeg alleen in het Nieuwsblad van het Noorden, vraagprijs f 8.000. De tijd zat niet mee, hij raakt het niet kwijt. Alle ads en krantenartikelen in de periode daarna hebben betrekking op honden. Het valt daarbij op, dat hij boven zijn ads als aanbeveling voor de aanschaf van een Duitse dog de kop gaat hanteren: '[Geen inbraak meer](#),' een teken des tijds. Een jonge dog kostte f 20.

De Telegraaf
21-12-1934

Voor zover is op te maken uit ads, is hij al vóór 1931 naar Amstelveen verhuisd, Keizer Karelplein 6 – zie [StreetView](#). Hij neemt deel aan het openbare leven en is lid van verschillende plaatselijke [initiatieven](#), [VVV](#), een teken dat hij zeker niet onbemiddeld was. Hij hecht ook aan zijn 'roots'; hij is lid van de Ver. "[Groningen](#)" in Amsterdam.

In aug 1933 doet hij een poging het café te verhuren als [winkelhuis](#), voor f 42,50 per week. Een [tweede poging](#) in feb 1934, de prijs is gezakt naar f 35. Ook het [bovenhuis](#) probeert hij te gelde te maken, per etage f 10 p.w.

En dan, op 20 dec 1934, 's avonds om 11u, komt hij plotseling te overlijden. Uit de [akte](#) valt niets bijzonders op te maken en uit de kleine advertentie evenmin. Wat gebeurde er daarna met **Maria**, met het café, met het huis in Amstelveen en met de honden?

Heden overleed plotse-
ling tot onze diepe droef-
heid mijn innig geliefde
Echtgenoot, Behuwdzoon,
Broeder, Behuwdbroeder
en Oom, de Heer
BRON VOS,
in den ouderdom van 55
jaar.
M. VOS—DE LIJN
en wederzijdsche familie.
Amstelveen. 20 Dec. 1934.
Keizer Karelplein 6.
Teraardebestelling op de
begraafplaats Zorgvlied
Maandag 24 December
a.s. te 1 uur.
Vertrek sterfhuis 12.30 u.

9046

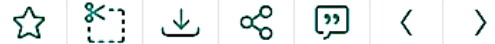
Van Nieuwendijk 37 waren beneden en de etages blijkbaar apart verhuurd. De winkel vraagt begin 1934 een [verkoopster](#) en de bewoner van 2hg is een [pension](#) begonnen en vraagt in 1934 en 1935 [kostgangers](#), kost en inwoning voor f 10 p.w.

Het pand leverde Maria dus nog wel inkomsten op, maar zij liet het in januari 1936 veilen.

Het bracht f 18.800 op, een flink bedrag, maar WO II zou alle geld waardeloos maken.

De standaard

21-01-1936

VEILING VAN VASTE GOEDEREN									
FRASCATI — 20 JAN. — 6 UUR									
No.	Waar gelegen	Omschrijving	grootte	Huur- a prijs	Opbod	Afsl.	Makelaar	Kooper	
1	Brouwersgracht 42	Huis	0.93	—	f 7900	f 100	W. Smeenk.		
2	's-Gravelandsche Veer 5	Huis	0.86	f 960	6000	100	H. J. Reens.		
3	O.Z. Achterb.wal 162 en Prinsenhofsteeg 6-7-8	Huis	1.84	1785	11000	—	J. C. Schogt Jr., W. C. Deenik Jr.		
4	Nieuwe Kerkstraat 155	Dubbel Huis	0.83	1755	11500	—	Idem.		
5	Archimedesw. 21 (Wat.)	Huis	2.21	—	4800	300	L. Zeeman.		
6	Moddermolensteeg 6 ...	Winkelhuis ..	0.63	—	10000	—	J. W. H. v. Staa Jr., J. C. Schogt Jr.		
7	Nieuwendijk 37	Winkelhuis ..	0.99	—	18800	—	W. Th. Th. Schouten.		
8	Keizersgracht 749	Huis	2.19	—	7000	—	A. den Hartog, Th. Groenendijk.		

Over het huis in Amstelveen en Brons trots, de prijsdog reu [Hedwig Ajax](#) en evt. pups, valt online niets te vinden en over Maria's lot evenmin.

--|--

2e Huwelijk

Toen wij in 1969 kennis met haar maakten, was Maria al vijf jaar weduwe van [Jacobus Josephus Nicolaas Exter](#), geboren in Amsterdam, op [1 okt 1892](#). Hij was zes jaar jonger dan zij.

Van hun huwelijksdatum zijn online geen gegevens te vinden, maar afgaande op oude foto's die ik ooit zag, veronderstel ik, dat ze voor WO II getrouwd zijn en sinds de jaren 40 op Palestrinastraat 6-bv woonden, al zou ik me daarin sterk kunnen vergissen.

Zijn ouders,

- [Jacobus Exter](#), Amsterdam, 27 sept 1861, winkelier
 - [Paulina](#) Antonetta [Wiegel](#), Rotterdam, 5 mrt 1868 (geb.akte 826, op blad 11, rechtsonder)
- trouwden in Nieuwer-Amstel, op 13 feb 1890 en kregen 3 kinderen.

[J.J.N.](#) had twee jongere zusters, geboren in Amsterdam, 3 sept 1896, resp. 25 feb 1898.

De Tijd : godsdienstig-staatkundig dagblad

04-09-1896

FAMILIEBERICHTEN	
BEVALLEN: 3 Sept.	T. Mast—de Haan z. —
G. Gokkes—Broektje z. —	A. van Munster—
Bres d. M. Van der Heuvel—	Sinemus z. — J.
Zwaaneveld—van Ettinger z. —	J. Goseling—
de Jong z. — S. Van Setten—	Fraai d. — M.
Winterink—Ksehoff z. —	A. Van der Laan—
Meijer z. — P. Exter—	Wiegel d. — A. Haue—

De Tijd : godsdienstig-staatkundig dagblad

01-03-1898

FAMILIEBERICHTEN.	
BEVALLEN op 25 Febr.	W. Prishardt—Overduijn
d.; P. Exter—Wiegel d.;	B. de Vlieder—de Wagter
z.; G. Bausch—Pilger d.;	J. Blindenman—Govaars

Helaas is van geen van beiden de naam te achterhalen. Ze zijn niet online geregistreerd.

J.J.N.'s vader Jacobus kocht via een [notaris in Alkmaar](#) in feb 1932 een huis in Heiloo en bracht er de laatste tien jaar van zijn leven door. Hij stierf op [25 feb 1942](#), 80 jaar oud. Hoewel het al ruim veertig jaar geleden is, dat ik hem voor het laatst zag, ik heb nog steeds een vrij duidelijke impressie van dat hoofd, dat je van zijn driepoot taxerend opnam als je van de overloop langs de koekoek naar onze trap liep. De boetserende handen van zijn zoon hadden een massieve norsigheid in zijn uitdrukking gekneed.

Jacobus' vrouw Paulina ³⁾ overleefde hem. Ik herinner me, dat mevr. Exter me eens terloops vertelde, dat haar schoonmoeder tot op hoge leeftijd bij hen heeft ingewoond. Achteraf vond ik, dat ze begin mei 1955 was overleden. Misschien zorgde zij al die jaren, dat de huur betaald kon worden.

J.J.N. leefde waarschijnlijk het zorgeloze leven van een vrijgestelde kunstenaar. Aan de eerder genoemde foto's, kiekjes eigenlijk, ontleen ik de indruk, dat hij een beetje een charmeur was, een moederszoontje. – Dit is natuurlijk wel heel subjectief, maar van wat hij maakte, kon je volgens mij echt niet leven. – Hij had een keer een soort expositie van zijn boetseerwerk bij [Focke & Meltzer](#), kandelaars, kaarsenstandaards, asbakken e.d. Het was maar weinig en op de z/w-foto's zag het er armzalig uit, jaren 40 kunstnijverheid.

Voor zijn oeuvre had hij thuis wel een uitstalkast gemaakt. In hun vroegere slaapkamer op de bovenetage voor was een inpandige dakgoot. Daar had hij met hardboard een ombouw omheengemaakt, waar hij zijn produkten naast zijn bed in kon ophangen, de 'kiekkast' noemde mevr. Exter dat, altijd vergezeld van een lachje. We hebben de kiekkast jaren gedoogd, maar later met haar toestemming gesloopt om de kamer wat ruimer te maken. Met de professionele inbreng van Myrthes vader bleek er met de dakconstructie een modern, architectonisch element aan ons interieur toegevoegd te kunnen worden. ⁴⁾

J.J.N. overleed op z'n 71e. Zijn dood werd aangegeven op 5 juni 1964. Waar hij aan overleed, daar heeft mevr. Exter het bij mijn weten nooit over gehad en er werd door de familie geen advertentie geplaatst.

Maria, mevr. Exter, had toen, gelukkig voor ons, nog zestien jaar voor de boeg. Zij overleed in het weekend van 15 en 16 november 1980. Bij ons laatste afscheid gaf ze mij sterk de indruk, dat ze haar overlijden speciaal voor ons een tijd had uitgesteld. Ook van haar vind ik geen advertentie, maar in beide gevallen volstaan de publicaties van de Burgerlijke Stand in de dagbladen. Zie de laatste pagina.

Het Parool

09-05-1955

³⁾ Officieel was haar tweede voornaam 'Antonetta' (geb. akte R'dam), maar na verhuizing naar A'dam duikt ook de variant 'Antoinetta' op door ambtelijke hypercorrectie.

⁴⁾ Haha, ik ben benieuwd wat je je daarbij voorstelt, maar praktisch en esthetisch was een grote verbetering.

Het Parool

12-06-1964 ©

**Overledenen aangegeven
op 5 juni 1964**
De Vries, Franciscus A., m, 58 j; Douwes, Frederika, wed. D. J. J. v. Kempen, v, 78 j; v. der Kleij, Seitske, e/v P. D. Luman, v, 54 j; Schuurman, Gerard A., m, 29 j; Homan, Cornelis, m, 78 j; Voorvaart, Bernardsu H. J., m, 65 j; v. den Dolder, Wilhelm A., m, 30 j; Heijneman, Maria C. E., e/v J. Faas, v, 75 j; Andringa, Janna e/v Pigge, Willem, v, 64 j; Maaswinkel, Aaltje, w/v van Piggelen, Pieter J., v, 64 j; van Zonnenberg, Lambertus W., m, 72 j; Knol, Hendrik, m, 45 j; Jaspers, Albertus C. J., m, 64 j; Plankman, Johanna J., e/v Jansen, Paulus Johannes, v, 76 j; de Haan, Simon, m, 73 j; **Exter**, Jacobus J. N., m, 71 j; van Maarschalkerwaart, Johannes J., m, 72 j; Kanteman, Ludwig A., m, 61 j; Beets, Tede, m, 52 j; Akerboom, Cornelis J., m, 79 j.

Het Parool

21-11-1980 ©

Overleden: aangegeven op maandag 17 november 1980. Maria M. Rosenboom, ev H. de Vries, v, 200238; Mohamed Akka, m, 1959; Hendrik Bakker, m, 040994; Antonia B. Eijkenduijn, v, 130109; Franciscus Kies, m, 030107; Wilhelmina Meij, wv J. J. Plaats, v, 110282; Willem K. **de Jong**, m, 030501; Anthonie Meulenberg, m, 270811; Jan E. A. Niemeijer, m, 120894; Alida W. Schols, ev A. N. Matthesius, v, 130511; **Maria de Lijn**, wv J. J. N. Exter, v, 280986; Kee T. Go, m, 180237; Stephanie N. D. van der Wal, v, 250680; Johanna M. Luger, wv J. G. Newcombe, v 171093; Bernardus A. Bouweriks, m, 300928; Abdul R. Khan, m, 111134; Franciscus H. Hakkenberg van Gaasbeek, m, 171912; Stephanus T. H. Heus, m, 100217; Felix P. F. Beukman, m, 021013; Floris J. Rosier, m, 190933; Laurens A. Hogers, m, 160200; Aleida A. Reinders, v, 140525; Meeuwis Grit, m, 190500.

Boven: † Maria de Lijn, 94 jr.

Links: † Jacobus J. N. Exter, 71 jr.

Ronald © Langereis

Amsterdam, 27 april 2022

---- ||| ----

Nagekomen informatie over [Maria Susanna Maas](#) – zie pag. 10

ev. mevr. Exters broer, Hen(d)ricus Johannes **de Lijn**, gehuwd op 26 aug 1915

– [overlijdensakte](#) H J de Lijn

Zij werd op 14 dec 1889 buiten echt geboren en heette aanvankelijk naar haar moeder, (ook) Maria Susanna **Rikehaus**, geb. 26 april 1858. Die kreeg in totaal [vier kinderen](#), maar trouwde op 25 juli 1895 (37 jr) met de oudere weduwnaar Johannes Jacobus Maas (65 jr), waarbij haar vier kinderen werden erkend en geëcht. Voortaan heetten zij **Maas**.

– [huwlijksakte](#) J J Maas

RL, 6 juni 2022